

PROJEKTOVÁ OCHRANA LESOV OKOLO 5. STUPŇA ÚZEMNEJ OCHRANY V ROKU 2009

Andrej Kunca • Roman Leontovyč • Jozef Vakula • Andrej Gubka,
Juraj Galko • Juraj Varínsky • Valéria Longauerová • Milan Zúbrik

Úvod

Podľa zoznamu osobitne chránených území (tab. 1) je na Slovensku 68,7 tis. ha lesov v piatom stupni ochrany. Od roku 2002 platí zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, podľa ktorého platí na území prírodných rezervácií a národných prírodných rezervácií štvrtý alebo piaty stupeň územnej ochrany (§ 22 ods. 4). V našich podmienkach platí prevažne piaty stupeň ochrany. V zmysle § 16 ods. 1 je v piatom stupni ochrany zakázané okrem iného:

- zasiahnuť do lesného porastu a poškodiť vegetačný kryt,
- stavať lesnú cestu alebo zväžnicu,
- rušiť pokoj a ticho,
- chytať, usmrtiť alebo loviť živočícha.

Tabuľka 1. Výmera lesov podľa stupňa ochrany a kategórii CHÚ (podľa Zelenej správy 2009)

Chránené územia (CHÚ)	Stupeň ochrany (ha)					Spolu
	1	2	3	4	5	
Chránené krajinné oblasti (CHKO)		354 450				354 450
Národné parky (NP) ¹			225 286			225 286
Ochranné pásma NP		117 885				117 885
Zóny CHKO ² a NP ³ (výmera v ha po odpočítaní plochy MCHÚ)	A				1 107	1 107
	B			3 921		3 921
	C			15 826		15 826
	D		28 667			28 667
Maloplošné chránené územia (MCHÚ)	(Národné) prírodné rezervácie ((N)PR)			5 427	67 270	72 697
	(Národné) prírodné pamiatky ((N)PP)			1 022	342	1 364
	Chránené krajinné prvky (CHKP)			3		3
	Chránené areály (CHA)			62	1 232	1 294
	Ochranné pásma MCHÚ			327	1 028	1 355
Územie európskeho významu (ÚEV) - mimo národnej siete CHÚ		67 748				67 748
Chránené vtáčie územia (CHVÚ) - mimo ÚEV a národnej siete CHÚ	212 044					212 044
Spolu	212 044	568 750	241 501	12 633	68 719	1 103 647

Prameň: MŽP SR, 2009

Vypracoval: NLC - LVÚ Zvolen

Poznámky: ¹výmera po odpočítaní MCHÚ, ²zatiaľ je zónovaná len CHKO Horná Orava, ³zatiaľ je zónovaný len PIENAP

Od roku 2002 bol v horských polohách, kde je hlavnou drevinou smrek, a kde je najväčšia koncentrácia chránených území, hlavným determinantom vývoja lesných ekosystémov vietor. Až 7 mil. m³ prevažne smrekového dreva bolo nenávratne poškodených v 3 vetrových kalamiach za 5 rokov (tab. 2). Spracovávanie kalamitnej hmoty začalo v zmysle zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení zákona č. 360/2007 Z. z. (§ 28 a 23), na území s piatym stupňom ochrany až po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia orgánu štátnej správy ochrany prírody a krajiny o povolení výnimky. Podľa odseku 3 opatrenia na zabránenie šírenia a premnoženia škodcov z chránených území s piatym stupňom ochrany, v ktorých nebola povolená výnimka orgánu štátnej správy ochrany prírody a krajiny na vykonanie náhodnej ťažby, zabezpečí v ochranných pásmach území s piatym stupňom ochrany organizácia ochrany prírody a krajiny.

Tabuľka 2. Prehľad významnejších veterných kalamít od roku 2002

Obdobie	Objem vetrovej kalamity	Región
Október a november 2002	0,5 mil. m ³	Tatry
19. 11. 2004 (Alžbeta)	5,3 mil. m ³	Tatry, Nízke Tatry, Slovenské rudohorie
23. 7. 2007 (Filip)	1,2 mil. m ³	Nízke Tatry, Slovenské rudohorie
Spolu	7,0 mil. m ³	

Projekty ochrany lesných porastov okolo piateho stupňa územnej ochrany prírody (ďalej len „projekt“) v zmysle Spoločného usmernenia Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky (ďalej len „MP SR“) a Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky (ďalej len „MŽP SR“) z 28. 3. 2008 (ďalej len „Spoločného usmernenia“) vypracováva odborný lesný hospodár (ďalej len „OLH“), zasiela ho Lesníckej ochrannárskej službe (ďalej len „LOS“) a Štátnej ochrane prírody Slovenskej republiky (ďalej len „ŠOP“). LOS vypracováva expertízu projektu, navrhuje úpravu a doplnenie projektu, vykonáva kontrolu plnenia projektu. OLH po ukončení riešenia projektu predloží LOS hlásenie.

Expertíza projektov ochrany lesa okolo území s 5. stupňom ochrany pre rok 2009

V roku 2009 bola ochrana lesov okolo území s piatym stupňom ochrany riešená projektmi (tab. 3) v 31 prírodných rezerváciách, národných prírodných rezerváciách, chránených krajinných oblastiach a národných parkoch. Najviac projektov bolo v Žilinskom a Banskobystrickom kraji. Pre rok 2010 bolo do 31. 12. 2009 na LOS doručených 15 projektov.

Pre rok 2009 bolo pripravených 39 projektov (niektoré chránené územia mali viacero obhospodarovateľov lesov). Obhospodarovatelia lesov pripravili samostatne 21 projektov, ŠOP 10 projektov. ŠOP spracovala 8 stanovísk k projektom, pričom súčasťou ich stanovísk už boli aj navrhnuté projekty OLH (napr. Správou TANAP-u). Išlo o viacero menších neštátnych vlastníkov, ktorých ŠOP týmto spôsobom zjednotila a poslala jeden spoločný projekt za ucelené územie. K 4 projektom vypracovaným obhospodarovateľmi lesov spracovala ŠOP svoje stanovisko. V priebehu roka boli v 2 prípadoch projekty dopĺňané podľa vývoja zdravotného stavu lesných porastov.

Tabuľka 3. Zoznam území, okolo ktorých ochrana lesov bola riešená projektmi pre rok 2009

Chránené územie	Zaslanie projektu		Stanovisko ŠOP k projektu	
	Kto	Dátum	Kto	Dátum
Demänovská dolina NPR	ŠOP SR, Správa NAPANT-u	17. 4. 2009		
Ďumbier NPR	ŠOP SR, Správa NAPANT-u	17. 4. 2009		
Fabova hoľa PR	Mestské lesy Tisovec, s. r. o.	16. 1. 2009		
Fabova hoľa PR	LESY SR š. p., OZ Čierny Balog, LS Michalová	14. 1. 2009	ŠOP SR, Správa NP Muránska planina	23. 2. 2009
Hnilecká jelšina NPR	Lesy mesta Spišská Nová Ves, s. r. o.	16. 2. 2009		
Hnilecká jelšina NPR	LESY SR, š. p., OZ Rožňava, LS Ladová	16. 2. 2009		
Horná Orava CHKO	LESY SR, š. p., OZ Námestovo	6. 11. 2008		
Horná Orava CHKO	LESY SR, š. p., OZ Námestovo	6. 11. 2008		
Hričovce PR	ŠOP SR, Správa CHKO Kysuce	24. 2. 2009		
Choč NPR			ŠOP SR, Správa TANAP-u	4. 2. 2009
Choč NPR			ŠOP SR, Správa TANAP-u	4. 2. 2009
Choč NPR			ŠOP SR, Správa TANAP-u	4. 2. 2009
Jánošíkova kolkáreň NPR	LESY SR, š. p., OZ Liptovský Hrádok	3. 2. 2009		
Jánska dolina NPR	ŠOP SR, Správa NAPANT-u	17. 4. 2009		
Javorníková NPR	LESY SR, š. p., OZ Revúca	4. 11. 2008	ŠOP SR, Správa NP Muránska planina	28. 10. 2008
Kvačianska dolina NPR			ŠOP SR, Správa TANAP-u	4. 2. 2009
Machy PR			ŠOP SR, Správa TANAP-u	4. 2. 2009
Malý Polom NPR	ŠOP SR, Správa CHKO Kysuce	24. 2. 2009		
Mních NPR	Urbárske pozemkové spoločenstvo Bobrovec	17. 10. 2008		
Mraznica NPR			ŠOP SR, Správa TANAP-u	4. 2. 2009
Muráň PR	Lesy mesta Spišská Nová Ves, s. r. o.	17. 2. 2009		
Pálenica PR			ŠOP SR, Správa TANAP-u	4. 2. 2009
Piecky NPR	LESY SR, š. p., OZ Prešov, LS Hrabušice	23. 9. 2008		
Prielom Hornádu NPR	Les Tomášovce pozemkové spoločenstvo	19. 1. 2009		
Skalka NPR	ŠOP, Správa NAPANT	9. 3. 2009		
Slovenský raj NP	ŠOP SR, Správa NP Slovenský raj	17. 3. 2009		
Sokol NPR	Lesy mesta Spišská Nová Ves, s. r. o.	16. 2. 2009		
Sokol NPR	LESY SR, š. p., OZ Rožňava, LS Ladová	16. 2. 2009		
Stratená NPR	Lesy mesta Spišská Nová Ves, s. r. o.	16. 2. 2009		
Stratená NPR	LESY SR, š. p., OZ Rožňava, LS Ladová	16. 2. 2009		
Suchá Belá NPR	LESY SR, š. p., OZ Prešov, LS Hrabušice	23. 9. 2008		
Šrámková NPR	LESY SR, š. p., OZ Námestovo	3. 11. 2008		
Šútovská dolina NPR	LESY SR, š. p., OZ Žilina	31. 10. 2008		
Tatranský národný park NP			ŠOP SR, Správa TANAP-u	4. 2. 2009
Tatranský národný park NP	ŠOP SR, Správa TANAP-u	19. 5. 2009		
Turková NPR	ŠOP SR, Správa NAPANT-u	17. 4. 2009		
Veľká Rača NPR	ŠOP SR, Správa CHKO Kysuce	24. 2. 2009		
Veľká Stožka NPR	LESY SR, š. p., OZ Revúca	4. 11. 2008	ŠOP SR, Správa NP Muránska planina	28. 10. 2008
Zadná Poľana NPR	LESY SR, š. p., OZ Kriváň	30. 9. 2008	ŠOP SR, Správa CHKO Poľana	29. 1. 2009

Inšpektori a špecialisti LOS v Banskej Štiavnici vypracovali spolu 39 expertíznych stanovísk k predloženým projektom. Navrhovali a upravovali sa opatrenia najmä ohľadom:

- dodržiavanie formy projektu v súlade s Prílohou č. 1 k Spoločnému usmerneniu (<http://www.los.sk/spol.html>).
  - náhodnej ťažby (úprava výšky objemu s ohľadom na vývoj kalamity).
  - feromónových lapačov a odparníkov (úprava počtu lapačov, pomeru odparníkov na lykožrúta smrekového a lykožrúta lesklého, umiestňovanie lapačov na voľné priestranstvá a dodržiavanie minimálnej a maximálnej vzdialenosti od najbližšieho zdravého smreka v zmysle STN 48 2711).
  - klasických lapákov (spôsobu prípravy).
  - spôsobu asanácie (náhodnej ťažby, zvyškov po ťažbe, klasických lapákov a odchytených imág).
  - aplikácie biologickej ochrany (objem prípravku na lapač, spôsob úpravy feromónových lapačov).
  - podkôrníkových pozorovateľov (termíny začatia a ukončenia evidencie odchyto, nevyhnutné informácie v zápisníkoch).
  - mapových príloh (chýbali).
- Stanoviská boli zasielané spracovateľom projektu.

Kontrola realizácie opatrení podľa schválených projektov

V priebehu roka sa uskutočnilo 15 kontrol plnenia schválených projektov. Kontroly sa uskutočňovali s obhospodarovateľom lesov a so ŠOP.

Vo väčšine prípadov neboli zistené problémy so zabezpečením ochrany lesných porastov okolo 5. stupňa územnej ochrany. K najväčším nedostatkom patrilo plnenie projektu okolo NPR Zadná Polana. V zmysle tohto projektu mali byť odparníky vyvesované do lapačov podľa priebehu počasia, ale najneskôr do 20. 4. 2009 a mali byť prevádzkované do 15. 9. 2009. Podľa našich zistení náhodne kontrolovaných lapačov označených ako 21/3 až 21/5 a 20/6 boli odparníky vyvesované až od 17. 5. 2009, mesiac po stanovenom termíne.

K častým problémom patrilo aj nedodržanie bezpečnej vzdialenosti feromónových lapačov od najbližšieho zdravého smreka v zmysle STN 48 2711, umiestňovanie lapačov do vysokej trávy, oneskorené vyznačovanie a spracovanie kalamity. Z kontrol bola vypracovaná správa, ktorá bola zaslaná príslušnej ŠOP a obvodnému lesnému úradu (ďalej OLÚ).

Zhodnotenie účinnosti opatrení vykonaných v teréne

Podľa vlastných skúseností LOS a informácií z lesníckej prevádzky, pri dodržaní realizácie projektu sa splnil účel zabezpečovania ochrany okolitých porastov. Treba však poznamenať, že aj pri naplnení všetkých opatrení navrhnutých v projekte okolo 5. stupňa ochrany, nie je možné realizáciou projektu nahradiť úplné spracovanie kalamity bez ohľadu na stupeň ochrany, v ktorom sa kalamita vyskytuje.

Zhodnotenie doterajších skúseností s uplatňovaním spoločného usmernenia MP SR a MŽP SR na realizáciu opatrení podľa § 28 ods. 3 zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov z 28. 3. 2008 a na základe zhodnotenia vypracovanie návrhu jeho úprav

Predložené projekty boli v treťom roku zabezpečovania ochrany územia okolo 5. stupňa ochrany v dobrej kvalite. Ani pri realizácii v projekte navrhovaných opatrení neboli zistené závažné nedostatky.

I napriek kvalitným projektom z niektorých chýb vyberáme:

- nedodržanie formy projektov podľa Prílohy č. 1 k Spoločnému usmerneniu (príloha č. 1 je zverejnená aj na stránkach LOS <http://www.los.sk/spol.html>),
- chýbajúci opis vzniku a vývoja kalamity,
- chýbajúce mapové podklady,
- chýbajúce náklady na podkôrníkových pozorovateľov,
- chýbajúci predpoklad náhodnej ťažby v ochrannom pásme,
- slabé využívanie klasických lapákov,
- chýbajúci spôsob asanácie.

Ochranné pásmo vs. nárazníkové pásmo

Problémom pre OLH, ŠOP a LOS zostáva chápanie ochranného pásma, ktoré je v § 17 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny chápané ako územie, v ktorom sa má tlmíť vplyv z okolitého územia na PR, resp. NPR. V tomto prípade sa však rieši ochrana okolitého územia pred vplyvom z NPR, resp. PR, pričom vyhlásené ochranné pásma, alebo pri nevyhlásení aplikovaných 100 m, nie je postačujúce.

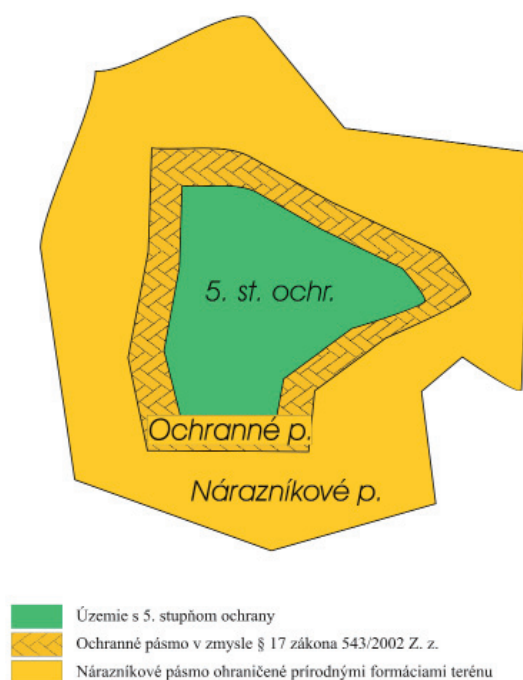
LOS je názoru, že za ochranné pásma resp. nový termín „nárazníkové pásma“, v ktorom sa navrhujú obranné opatrenia, je potrebné považovať *také územie, ktoré je dostatočne veľké na to, aby sa realizáciou navrhovaných opatrení proti podkôrnému hmyzu (alebo inému biotickému škodlivému činiteľu) znížilo riziko ďalšieho rozširovania škodcov do okolia na minimum. Pri vymedzovaní jeho veľkosti treba vychádzať z orografických a klimatických charakteristík terénu, druhovej skladby a vekovej štruktúry okolitých lesných porastov*. Náklady na ochranné opatrenia v takto chápanom nárazníkovom pásme sú skutočnými nákladmi na ochranu porastov okolo 5. stupňa ochrany.

Tieto náklady v celom nárazníkovom pásme môžu byť hrazené:

- v „ochrannom pásme“ v zmysle § 17 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny *príslušnou správou ŠOP SR* podľa projektu OLH (z pripravených projektov musí byť zrejmé, že čo sa bude robiť a prípadne aj za koľko peňazí v takto chápanom ochrannom pásme),
- vo zvyšnom území „nárazníkového pásma“ len obhospodarovateľom. V prípade, že OLH projekt v zmysle Spoločného usmernenia MP SR a MŽP z 28. 3. 2008 nepripraví, potom ochrana v celom nárazníkovom pásme (a teda aj v ochrannom pásme) je plne hrazená a zabezpečovaná z vlastných prostriedkov.

Je potrebné, aby sa tieto náklady vyčíslovali celkovo pre tzv. „nárazníkové pásma“, určil podiel financovania ŠOP (v ochrannom pásme) a obhospodarovateľa (zvyšná časť nárazníkového pásma). Ak sa lesníci chcú pred spoločnosťou brániť, tieto čísla im môžu určite pomôcť.

Aj v zmysle právneho názoru MP SR, Sekcie lesného hospodárstva a spracovania dreva (ďalej SLHSD) z 8. 1. 2010, ŠOP SR je „*povinná zabezpečiť vykonanie opatrení proti šíreniu a premnoženiu škodcov z takýchto chránených území v ich ochrannom pásme určenom podľa § 17 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny*“. Opatrenia mimo tohto ochranného pásma má zabezpečiť obhospodarovateľ. (V zmysle tohto právneho názoru MP SR, SLHSD, obhospodarovateľ nemusí žiadať o spracovanie kalamity v 5. stupni ochrany. Ak však existuje dôvod na vykonanie náhodnej ťažby v tomto území, spracuje projekt pre ŠOP v zmysle Spoločného usmernenia).

Obrázok 1. Schéma rozdelenia pásiem okolo 5. st. ochrany, kde „ochranné pásmo“ je podmnožinou „nárazníkového pásma“

Druhým vážnym problémom je ochrana území okolo iných chránených území napr. CHKO, NP, CHA, území NATURA 2000, kde z rôznych dôvodov nie je umožnené aplikovať ochranu okolitých lesov z dôvodu nepovolenia spracovania kalamitnej hmoty, aplikovania chemickej ochrany, vybudovania lesnej cesty, alebo iného obranného opatrenia. Aj tu by mala nastať projektová ochrana okolia týchto území, na čo však neexistuje právny základ. Opäť by tu nastal aj problém s veľkosťou ochranného resp. nárazníkového pásma.

Tretím problémom je vyhodnotenie účinnosti opatrení. Táto povinnosť by mala prislúchať aj ŠOP (nielen obhospodarovateľovi lesa), ktorá má informácie o nákladoch a činnostiach vykonaných za vynaložené finančné prostriedky. ŠOP vie tieto opatrenia vyhodnotiť za príslušnú NPR alebo PR ako celok, aj za viacero obhospodarovateľov lesov. Túto informáciu by mala ŠOP poslať aj na LOS Banská Štiavnica.

Záver

Ktosi raz povedal: „Ak na riešenie problému neexistuje dostatok znalostí, dokážeme odpustiť neúspech. Ale ak vedomosti máme, neaplikujeme ich správne, je ťažké nebyť nahnevaný.“ Technológia boja proti podkôrnemu hmyzu je známa už niekoľko desaťročí. Experimenty s ponechaním nespracovanej kalamity akéhokoľvek pôvodu v území s akýmkoľvek stupňom ochrany nie je v súlade so súčasným vedeckým poznaním, ale s laickým a neodborným prístupom najmä príslušných krajských úradov životného prostredia.

Ochrana lesných porastov projektmi okolo území, kde nebola povolená výnimka na spracovanie kalamitnej hmoty v piatom stupni ochrany, je náhradným riešením. Úlohy súvisiace so zabezpečením Spoločného usmernenia MP SR a MŽP z 28. 3. 2008 riešili špecialisti LOS v súčinnosti s obhospodarovateľmi, OLH a ŠOP. Len spoluprácou zainteresovaných strán je možné dosiahnuť najlepší výsledok, záchrana zdravých lesov.

Podakovanie

Tento článok bol vytvorený realizáciou projektu „Centrum excelentnosti biologických metód ochrany lesa“ (ITMS: 26220120008), na základe podpory operačného programu Výskum a vývoj, financovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

Literatúra

- KUNCA A., ZÚBRIK M., 2006: Vetrová kalamita z 19. novembra 2004. Národné lesnícke centrum, Zvolen, 40 pp.
- , ZÚBRIK M., NOVOTNÝ J. *et al.*, 2007: Škodlivé činitele lesných drevín a ochrana pred nimi. Národné lesnícke centrum, Zvolen, 208 pp.
- NOVOTNÝ J., ZÚBRIK, M. (eds.), 2004: Biotickí škodcovia lesov Slovenska. Polnochem, a. s., 208 pp.
- ZÚBRIK M., KUNCA A., NOVOTNÝ J., 2008: Hmyz a huby : atlas poškodení lesných drevín. Zvolen, Národné lesnícke centrum - Lesnícky výskumný ústav Zvolen, 178 pp.
- , NOVOTNÝ J. (eds.), 2004: Kalendár ochrany lesa. Polnochem, a. s., 94 pp.

Ing. Andrej KUNCA, PhD.
Ing. Roman LEONTOVÝČ, PhD.
Ing. Jozef VAKULA
Ing. Andrej GUBKA, PhD.
Ing. Juraj GALKO, PhD.
Ing. Juraj VARÍNSKY, CSC.
Ing. Valéria LONGAUEROVÁ
Ing. Milan ZÚBRIK, PhD.

Národné lesnícke centrum - Lesnícky výskumný ústav Zvolen
Stredisko lesníckej ochrany služby
Lesnícka 11
SK – 969 23 Banská Štiavnica,
email: priezvisko@nlcsk.org